

KS. LECH KRÓL

**UŚWIĘCAJĄCA MOC MODLITWY W ŻYCIU KAPŁANA
WEDŁUG PISM BŁ. BISKUPA MICHAŁA KOZALA**

Biskup Michał Kozal (1893–1943), męczennik II wojny światowej, był wyróżniającym się duszpasterzem parafialnym, prefektem i wychowawcą najpierw młodzieży gimnazjalnej, a potem duchownej, dobrze zapowiadającym się biskupem. W jego spuściźnie zachowały się m.in. nauki formacyjne, które głosił dla alumnów seminarium gnieźnieńskiego, najpierw jako ojciec duchowny (1927–1929), a potem jako rektor (1929–1939).

Pierwszy tom *Pism bł. biskupa Michała Kozala*, zatytułowany *Nauki formacyjne i przemówienia do alumnów*, wydany w 100. rocznicę jego święceń kapłańskich przez Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, inspiruje do refleksji nad uświęcającą mocą modlitwy w życiu duchowym kapłana. Inwencja ta rodzi się w 80. rocznicę święceń biskupich Błogosławionego, a zarazem aresztowania i uwięzienia w niemieckich obozach śmierci. Ta ostatnia okoliczność uitorowała mu męczeńską drogę, w której odsłoniła się pełnia jego ewangelicznej świętości, kształtowana mocą jego modlitwy kapłańskiej. Doświadczając jej oddziaływania, był przekonany o jej uświęcającym charakterze. Ta świadomość towarzyszyła mu od początków kapłaństwa i owocowała w praktyce życia duchowego, jak i w formacji duchowej kandydatów do kapłaństwa. Treść jego nauczania w tej materii, znajdująca

KS. LECH KRÓL – dr hab. teologii duchowości chrześcijańskiej; prowadzi wykłady w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika z zakresu teologii duchowości. Autor książki *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego* (Włocławek 2012) i wielu artykułów naukowych. Prezes Teologicznego Towarzystwa Naukowego Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku; redaktor „Studiów Włocławskich”. Spowiednik i kierownik duchowy zgromadzeń zakonnych, od 1995 r. dyrektor Domu Księży Emerytów we Włocławku.

się w wyżej wymienionej publikacji, uzasadnia podjęcie problematyki określonej tematem niniejszego artykułu.

Z elementów treściowych tego nauczania wyłania się struktura niniejszego artykułu. Analiza powyższych źródeł przekonuje, że ks. Michał Kozal akcentował niezbędną potrzebę modlitwy w życiu kapłańskim, ukazywał jej specyficzny charakter owocujący świętością życia prezbiterów. Te zatem elementy będą treścią niniejszego artykułu. W celu porównania autor odwołuje się w tym artykule do refleksji innych autorów na temat uświęcającej mocy modlitwy.

1. Potrzeba modlitwy w życiu kapłana

Stała formacja duchowa kapłanów pogłębia, z natury swojej, więź egzystencjalną z Chrystusem Jedynym i Wiekuistym Kapłanem, owocującą świętością życia. Według Soboru Watykańskiego II temu celowi służą różne środki uświęcenia, wśród których ważne miejsce przypada modlitwie. Na jej potrzebę w życiu kapłanów wskazał Dekret o formacji kapłańskiej (por. DK, n. 8). O jej ważnej funkcji w ich życiu i posługiwaniu uczyła już przedsoborowa literatura teologiczno-duchowa. W takim duchu przebiegała formacja kandydatów do kapłaństwa, jak i prezbiterów. Wśród formatorów tamtego czasu na uwagę zasługuje między innymi bł. Michał Kozal, który potrzebę modlitwy w kapłańskim życiu duchowym uzasadniał przede wszystkim tekstami Biblii.

Analiza jego pism, wydanych drukiem¹, pozwala sądzić, że motywował ją między innymi nauczaniem św. Pawła Apostoła, akcentującym rolę modlitwy nieustannej (por. 1Tes 5, 17). Pewnie na tej podstawie umiejscawiał ją w kategoriach obowiązku własnego uświęcenia, wynikającego z natury kapłaństwa sakramentalnego. Wprawdzie Kościół zobowiązuje diakonów i prezbiterów, jak uczy, do modlitwy brewiarzowej, ale jemu chodziło przede wszystkim o to, aby ukształtowali „w sobie taki stan duszy, że modlitwa stanie się głęboką potrzebą serca”². Ponieważ Chrystus uczył, że zawsze trzeba się modlić (zob. Łk 18, 1), dlatego każ-

¹ *Pisma bł. biskupa Michała Kozala. Nauki formacyjne i przemówienia do alumnów* (dalej cyt. *Nauki formacyjne*), red. I. Tomczak, K. Rulka, G. Sztandera, Włocławek 2018.

² M. Kozal, *O modlitwie [jako środka w dążeniu do doskonałości]*, w: *Nauki formacyjne*, s. 512; por. J. Wątroba, *Permanentna formacja duchowa kapłanów w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła (1963–1994)*, Częstochowa 1999, s. 183–185; B. Margański, *Duchowość Liturgii Godzin*, w: *Liturgia uświęcenia czasu*, red. W. Świeżawski, Kraków 1984, s. 155.

dy powołany do kapłaństwa „musi zrozumieć, że modlitwa będzie jego pierwszym i najważniejszym obowiązkiem”³. Podkreśla, że pierwszym środkiem w realizacji tegoż wezwania, wśród innych, jest modlitwa. Skoro tak, to ona powinna tak przenikać życie kapłańskie, aby z niej, jak ze źródła, wyrastały wszystkie płaszczyzny tego życia i działalności duszpasterskiej.

Błogosławiony Michał Kozal słuszność tych sformułowań, jak już wspomniano, uzasadniał motywacją biblijną. Pierwszą z nich jest, według niego, tajemnica stworzenia świata i opatrność, jaką Bóg go otacza. Świat otrzymał z Jego rąk wszystko i nadal Bóg tak go obdarowuje. Jemu zawdzięcza każde dobro i każdą łaskę. Ta zależność bytowa przeobraża się, z natury swojej, w obowiązek wyrażania Bogu należnej chwały i czci. Wynika on, jak uczy, z istoty rzeczy, czyli z prawa naturalnego. Jednak tej wspaniałej czci oddawanej Bogu przez stworzony świat brakuje modlitwy słów i świadomych aktów wewnętrznych, które tylko człowiek, stworzony na obraz i podobieństwo Boże, jest w stanie formułować i wypowiadać⁴.

Bł. Michał miał tu na myśli szczególnie modlitwę uwielbienia, czci i chwały, której tylko człowiek może być autorem. Ponieważ całe stworzenie modli się harmonią swojego istnienia, dlatego tym bardziej człowiek powinien się modlić do Boga, jako źródła wszelkiego życia⁵. Konkluzję tę uzasadnia stwierdzeniem, że On sam zobowiązuje do tego osobnym nakazem. Taką wolę wyraża w Dekalogu oraz w nauczaniu Starego i Nowego Testamentu. Tę zaś potrzebę modlitwy w życiu duchowym kapłana pogłębia Chrystus. On sprawił, że słowa Starego Przymierza nabrały w tej materii nowej siły przekonującej. Czyż nie mają takiego charakteru słowa, w których Jezus wzywa swoich uczniów: „czuwajcie i módlcie się” (por. Mt 26, 41; Mk 14, 38), lub epizod ewangeliczny w domu Łazarza, w Betanii (Łk 10, 28–42)?⁶.

Błogosławiony Michał Kozal analizując ów fragment stwierdza, że każda z sióstr Łazarza okazała Chrystusowi, na swój sposób, głęboką cześć i chwałę. Marta posłużyła się gorliwą pracą, a Maria wytrwała modlitwą.

³ Kozal, *O modlitwie*, s. 512; por. Jan Paweł II, *Kapłaństwo służebne*, w: tenże, *Listy na Wielki Czwartek 1979–2005*, red. K. Lubowicki, Kraków 2007, s. 29–31.

⁴ Por. M. Kozal, *O potrzebie modlitwy*, w: *Nauki formacyjne*, s. 183–184.

⁵ Por. J. Misiurek, *Modlitwa. Medytacja. Kontemplacja. Mistyka. Dzieje problematyki*, Lublin 2011, s. 204–207.

⁶ Por. Kozal, *O potrzebie modlitwy*, s. 186.

W korelacji tych dwóch, na pozór przeciwstawnych sobie, postaw ewangelicznych Chrystus opowiada się jednoznacznie za postawą Marii, która obrała najlepszą część (por. Łk 10, 41–42). Zatem akcentuje modlitwę jako priorytetową postawę w całokształcie życia duchowego człowieka. Na taką kolejność wskazywał przede wszystkim własną postawą modlitwy (por. Mt 4, 2; 14, 22–23; Mk 1, 13; Łk 4, 21; J 17, 1; 26). Ona przenikała zarówno Jego życie, jak i urzeczywistnianą misję Ojca, a więc całe dzieło Odkupienia. Wszystkie te elementy życia Chrystusa i Jego działalności, przeniknięte modlitwą, były jej najdorodniejszym owocem. Nawet wtedy, kiedy szedł na „mękę, na śmierć, a i wtedy nie przestaje przykładem do modlitwy wzywać”⁷.

Postawa Chrystusa, jak uczył Błogosławiony, jest najgłębszym uzasadnieniem potrzeby modlitwy tak w życiu, jak i w działalności prezbiterów. Zatem trzeba trwać w postawie dziękczynienia za słowa Jego pouczenia i przykład modlitwy. Ona powinna stawać się w ich życiu, z racji powołania do służby Bożej, dobitnym echem Jego modlitwy. Jej powinna być oddana cała osoba kapłana, zarówno w wymiarze duchowym jak i cielesnym⁸. Ponieważ zawiązuje żywą relację z Bogiem, bez pomocy którego nie da się niczego zrealizować, dlatego jest niezbędnie konieczna⁹.

Ks. Kozal uczył wprost, że modlitwa jest „bezwzględnym obowiązkiem”¹⁰, ponieważ każdy prezbiter jest wezwany do świętości życia kapłańskiego (zob. PDV, n. 20). Radykalizm takiego sformułowania uzasadnia także celem życia, a tym samym celem powołania kapłańskiego. Tego celu, jakim jest zbawienie, nie da się zrealizować siłami czysto ludzkimi. Prezbiter zabiegając o nie dla siebie, jest jednocześnie powołany, aby pracował na rzecz zbawienia każdego człowieka (zob. PDV, n. 21, 24). To odpowiedzialne zadanie nie da się realizować bez modlitwy, ponieważ bez niej „zbawić się nie możemy”¹¹. Ona bowiem, jako niezbędny środek uświęcania, jest wpisana w proces zbawienia. Ono

⁷ Por. tamże, s. 186–187.

⁸ Por. M. Kozal, *Obowiązek czci zewnętrznej [przez modlitwę]*, w: *Nauki formacyjne*, s. 188–192; W. Słomka, *Duchowość kapłańska*, Lublin 1996, s. 212–215; D. Stachowiak, *Dialog w formacji kapłańskiej*, Kraków 2013, s. 52–58.

⁹ Por. M. Kozal, *O wytrwałości w modlitwie*, w: *Nauki formacyjne*, s. 219–220.

¹⁰ Tenże, *Modlitwa niezbędnym środkiem uświęcenia*, w: *Nauki formacyjne*, s. 192.

¹¹ Tamże; por. Misiurek, *Modlitwa*, s. 216–219; M. Chmielewski, *Miłość pasterska przedłużeniem i uobecnieniem miłości Dobrego Pasterza*, „Dobry Pasterz”, z. 35(2010), s. 60–70.

zaś, jako pełnia życia nadprzyrodzonego, zależy od łaski uświęcającej związanej organicznie z modlitwą.

Michał Kozal powyższą zależność uzasadnia statusem moralno-duchowym człowieka, kojarzonym z biblijnym naczyniem glinianym (zob. 2Kor 4, 7). W takim naczyniu, stale wystawionym na możliwość roztrąskania, nosi on zbawienie i łaskę powołania kapłańskiego. Ponieważ te dary są wystawiane na wielorakie niebezpieczeństwa i zagrożenia, dlatego przywołuje św. Augustyna, który uczy, że „człowiek w takich warunkach bez Bożej pomocy nawet walczyć nie potrafi”¹². Rzeczywiste zwycięstwo nad tymi niebezpieczeństwami jest wtedy niemożliwe, co znajduje swoje potwierdzenie w historii Kościoła¹³. Ono jest możliwe do osiągnięcia tylko mocą modlitwy, w której prezbiter otrzymuje, jak św. Paweł, wystarczającą łaskę Bożą (zob. 2Kor 12, 9). W procesie jej duchowego oddziaływania urzeczywistnia się jego zjednoczenie z Chrystusem, który sam dokonuje w nim zwycięstwa i uzdalnia do niego (zob. J 15, 4–6).

W tak zaś realizującej się komunii „siły Boże przelewają się do duszy jego [tzn. kapłana] i wywołują rozwój wewnętrznego, nadprzyrodzonego życia”¹⁴. Ich oddziaływanie we wnętrzu prezbiterów sprawia, że „związują się kwiaty cnót i dojrzewają w owoc wspaniały”¹⁵, którego ani świat, ani ludzkie pożądliwości nie są w stanie zniszczyć. Drogą takiego statusu kapłańskiego życia jest modlitwa, która dla bł. Michała Kozala jest „jakby kluczem do skarbcza łask wszelkich”¹⁶. Bez nich bowiem dochowanie pełnej wierności powołaniu kapłańskiemu jest niemożliwe. Zatem faktyczny stan życia duchowego domaga się od prezbiterów dobrej i wytrwałej modlitwy. Ona jest bowiem źródłem mocy Bożej, uzdalniającej do wytrwania w łasce powołania, o której mówił bł. Michał Kozal, że „to łaska z wszystkich łask największa”¹⁷.

Na tej podstawie ks. Kozal ukazywał modlitwę jako konieczny fundament kapłańskiego życia duchowego. Kandydatów do kapłaństwa

¹² Cyt. za: M. Kozal, *Nauki formacyjne*, s. 193; por. Jan Paweł II, *Św. Jan Maria Vianey – wzór dla wszystkich kapłanów*, w: tenże, *Listy na Wielki Czwartek 1979–2005*, s. 113–114.

¹³ Por. Kozal, *Modlitwa niezbędnym środkiem uświęcenia*, s. 194.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże, s. 195.

zachęcał, aby zgłębiali jej rzeczywistość, aby stawała się rzeczywiście potrzebą serca. Jego bowiem realizacja wznosi się na fundamencie modlitwy. Dlatego jest potrzebna, ponieważ „potrafi pogłębić umysł nasz, rozszerzyć horyzont, [...] wyrabia wartość moralną, [...] włącza w realizowanie odwiecznych planów Bożych”¹⁸. Uważa ją za „środek udoskonalenia”, czyli uświęcenia życia kapłańskiego, w którym jest obecna nadprzyrodzona moc Boża¹⁹.

Powyższą myśl uzasadnia nauczaniem papieża św. Piusa X, który przekonuje, że jeżeli „dążenie do doskonałości jest dla wszystkich głęboką potrzebą i ważnym obowiązkiem, to dla kapłanów jest ono palącą potrzebą”²⁰ (por. KK, n. 40; PDV, n. 20). Bł. Michał Kozal jej potrzebę uzasadniał nade wszystko modlitwą Arcykapłańską Chrystusa, w której prosi On Ojca, aby Jego wybranych uświęcił w prawdzie (zob. J 17, 14–19; por. PDV, n. 12). Tak więc świętość kapłańską łączył ściśle z modlitwą, która powinna wypływać z „serca uświęconego głęboką pobożnością”²¹.

Modlitwy świętych są, według Błogosławionego, jak apokaliptyczny dym kadzielnny wstępujący przed Oblicze Boga Ojca w niebie (zob. Ap 8, 3.4)²². Tylko taka modlitwa, jak uczył za św. Pawłem Apostołem, wznieca łaskę Bożą (zob. 2Tm, 1, 6), aby prezbiter był „przykładem wiernych w mowie, w obcowaniu, w wierze i czystości” (1Tm 4, 12). Zatem powinien stawać się mężem modlitwy, która w życiu kapłańskim przybiera szczególny charakter, bo szczególny jest też charakter jego powołania w Kościele.

2. Specyficzny charakter modlitwy kapłańskiej

Realizacja powołania kapłańskiego obliuguje prezbitera do stosowania na co dzień we własnym życiu duchowym stosownych środków, wśród

¹⁸ M. Kozal, *Wpływ modlitwy*, w: *Nauki formacyjne*, s. 199; por. J. Misiurek, *Wiara i sakramenty w życiu duchowym*, Częstochowa 2013, s. 371–372; L. Król, *Bp Michał Kozal wzorem życia duchowego*, *StWł*, 19(2017), s. 246–248; tenże, *Osobowość bł. Michała Kozala jako duszpasterza*, *StWł*, 1(1998), s. 217–220.

¹⁹ Por. Kozal, *Wpływ modlitwy*, s. 200; tenże, *O skupieniu w modlitwie [modlitwa pobożna]*, w: *Nauki formacyjne*, s. 200.

²⁰ M. Kozal, *O dążeniu do doskonałości*, w: *Nauki formacyjne*, s. 503; por. Król, *Bp Michał Kozal wzorem życia duchowego*, s. 249–251.

²¹ M. Kozal, *O pokornej modlitwie*, w: *Nauki formacyjne*, s. 205; por. tenże, *O dążeniu do doskonałości*, s. 503–504.

²² Por. tenże, *O pokornej modlitwie*, s. 204–205; por. Jan Paweł II, *Św. Jan Maria Vianey – wzór dla wszystkich kapłanów*, s. 123–125.

których bardzo ważne miejsce przypada modlitwie. Specyfikę modlitwy prezbitera określa natura kapłaństwa sakramentalnego i wynikająca z niej misja, a więc jego tożsamość. Wprawdzie Michał Kozal charakteryzując modlitwę prezbitera nie posługiwał się takim terminem, ale mimo wszystko elementy treściowe tego pojęcia tkwią w jego teologii kapłaństwa, opromienionej wyjątkowością Bożego powołania.

Ponieważ życie tak rozumianego kapłaństwa sakramentalnego ma wymiar kultowy i zbawczy, dlatego ujmował je w aspekcie szczególnego życia modlitewnego. Do takich stwierdzeń upoważnia analiza konferencji formacyjnych kandydatów do kapłaństwa. Zapewne bł. Michał Kozal widział ją w takiej perspektywie, skoro w ramach kształtowania w nich ducha rozmodlenia odnosił się bezpośrednio do istoty i godności kapłaństwa sakramentalnego, ukonstytuowanego chrystologicznie i eklezjalnie. Ujmował ją w perspektywie biblijnych tekstów natchnionych (zob. Mt 5, 13.14; 28, 18–20; J 20, 21; Łk 10, 16). Na ich podstawie uczył, że każdy prezbiter jest „drugim Chrystusem”²³. Chrystus bowiem raz wypełniwszy odwieczny plan zbawienia, nadal go urzeczywistniania w Kościele, posługując się słabymi i grzesznymi ludźmi, których powołuje na swoich współpracowników i zastępców.

Wzywając do rozdzielania owoców Odkupienia, Chrystus daje im sakramentalny udział w tajemnicy i misji swojego Kapłaństwa (zob. PDV, n. 15). Jego zaś posłannictwo kapłańskie tak ma się realizować w ich życiu, aby prowadziło ludzi do spotkania z Bogiem i do zjednoczenia z Nim. Chrystus pragnie, aby źródle łask płynęły z nich, a właściwie i z ich posługi, do wnętrza każdego człowieka. W takim zatem sensie prezbiterzy rzeczywiście „są drugim Chrystusem”²⁴. Ponieważ w sakramencie święceń Chrystus obdarowuje ich nadprzyrodzoną mocą sprawczą, dlatego w pełnionej przez nich posłudze kapłańskiej przyjmuje postać sakramentalną²⁵. Moc przyjętego sakramentu tak głęboko jednoczy z Chrystusem Arcykapłanem, że w nich i przez nich „działa sam Chry-

²³ Por. M. Kozal, *Istota kapłaństwa*, w: *Nauki formacyjne*, s. 122; Jan Paweł II, *Tajemnica i kult eucharystyczny*, w: tenże, *Listy na Wielki Czwartek 1979–2005*, s. 47–50; Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 212; Misiurek, *Wiara i sakramenty w życiu duchowym*, s. 345–349.

²⁴ M. Kozal, *Istota kapłaństwa*, w: *Nauki formacyjne*, s. 123; por. Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 48–54; Stachowiak, *Dialog w formacji kapłańskiej*, s. 55–57; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, red. K. Klauza, Częstochowa 1999, s. 54–55 (n. 60–61).

²⁵ M. Kozal, *Godność kapłańska*, w: *Nauki formacyjne*, s. 124–125.

stus Pan”²⁶. Tylko w taki sposób urzeczywistnia się dalej odwieczny plan zbawienia i uświęcania świata²⁷.

Mocą zaś modlitwy prezbiter „całą istotą swoją tkwi w świecie nadprzyrodzonym i nadprzyrodzone życie budzi, w rozwoju podtrzymuje i potęguje. Słusznie przeto nosi imię *alter Christus*”²⁸ (zob. PDV, n. 12). Dlatego w formacji duchowej kapłan ma się wzorować na Jego Osobie, już „jako chrześcijanin, a jeszcze więcej, jako [...] uczeń Chrystusowy ściśle jest ku temu zobowiązany” i tak „nabiera [...] nadprzyrodzonej mocy”²⁹. Zatem nie może dziwić i nie jest przesadnym twierdzenie, że tak zarysowana teologia kapłaństwa sakramentalnego domaga się ducha szczególnej modlitwy, ponieważ ideał kapłaństwa przynagła do pełnej doskonałości chrześcijańskiej³⁰.

Znany polski teolog duchowości kapłańskiej, ks. prof. Walerian Słomka twierdzi: „Chodzi tu nie o co innego, tylko o modlitwne bycie w czasie sprawowania wszystkich czynów, a nawet o zamianę całego życia w modlitwę”³¹. Wśród obowiązków kapłańskich ks. Kozal wymienia, za św. Bernardem z Clairvaux, „słowo, przykład i modlitwę; najważniejszą z nich jest modlitwa, bo jakkolwiek słowo i przykład są konieczne, to jednak modlitwa dopiero i uczynkowi, i słowu skuteczność wyjednywa”³². Ta więc szczególność, mająca znamiona specyfiki modlitwy prezbitera, wynika z natury i misji kapłaństwa sakramentalnego, czyli z jego charakteru (zob. DK, n. 180).

W związku z tym nasuwa się pytanie o specyfikę modlitwy kapłańskiej, w czym ona się wyraża, zwłaszcza gdy ma się na uwadze powołanie wszystkich ochrzczonych do jej praktykowania? Z analizowanych pism bł. Michała Kozala wynika, że w przypadku prezbiterów nie chodziło mu tylko o modlitwę, która bywa zwyczajną praktyką wiernych świeckich chrześcijan, ale modlitwę samego Chrystusa Arcykapłana i na wzór Chrystusa. Prezbiter

²⁶ Tenże, *[Ideał kapłana i jego realizacja]*, w: *Nauki formacyjne*, s. 136; por. Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 193–196; J.E. Bifet, *Duchowość kapłańska. Studzy Dobrego Pasterza*, Kraków 2009, s. 51–62.

²⁷ Por. Kozal, *[Ideał kapłana i jego realizacja]*, s. 136.

²⁸ Tamże; por. Jan Chryzostom, *Dialog o kapłaństwie*, oprac. M. Starowieyski, Kraków 2009, s. 77–79.

²⁹ M. Kozal, *Korzyści naśladowania Chrystusa* (1), w: *Nauki formacyjne*, s. 561.

³⁰ Por. tenże, *[Ideał kapłana i jego realizacja]*, s. 136

³¹ Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 215.

³² Kozal, *O modlitwie*, s. 512; por. Bifet, *Duchowość kapłańska*, s. 62–72; Stachowiak, *Dialog w formacji kapłańskiej*, s. 50–52.

na mocy sakramentalnego uczestnictwa w Jego Kapłaństwie partycypuje tym samym w arcykapłańskiej modlitwie Chrystusa. Wtedy jego życie jest „dosłownie życiem Chrystusa Pana, jest jakby dalszym jego ciągiem. Jego modlitwa jest dalszym ciągiem Jego modlitwy, każda praca Jego pracą”³³.

Ponieważ tylko Chrystus jest najdoskonalszym ideałem kapłaństwa, dlatego tego ideału nie da się „mierzyć miarą przeciętnych, albo zgoła niegodnych kapłanów [...]”. Tylko ten ujmie dobrze ideał kapłański, kto powie sobie, że chce zostać świętym kapłanem”³⁴. Już św. Jan Chryzostom, żyjący w V wieku, zauważył, że kapłaństwo domaga się świętości anielskiej, potrzeba mu jej o wiele więcej niż mnichom. Zapewne ów status duchowy, mający charakter ciągłego wezwania, jakby określa, w wizji Błogosławionego, specyfikę modlitwy kapłańskiej.

Bł. Michał Kozal rozumie ją między innymi jako stałą i „bezwzględ-
ną potrzebę [...] duszy”³⁵ kapłana. Wtedy, jak zauważa, jej mocą razem z Chrystusem „wpływa na losy już nie swego życia osobistego, ale na losy całego świata”³⁶. Zatem, gdy jego modlitwa staje się jednocześnie modlitwą Chrystusa, wówczas „Bóg dopuszcza go niejako do planów swoich i na te plany [...] wpływać pozwala”³⁷. Tak więc specyfika modlitwy kapłana charakteryzuje się dynamizmem szczególnego jej oddziaływania, ponieważ w niej zasiada „jakby w radzie Trójcy Świętej i układa losy świata”³⁸ (por. PDV, n. 12). Zatem mierzy się ona kryterium wyższego poziomu życia modlitewnego, który – jak widać w cytowanych słowach bł. Michała – ma charakter nabytej kontemplacji mistycznej.

Ona bowiem kształtuje ewangeliczny radykalizm bezwarunkowego trwania w łasce powołania aż do końca życia. Takie urzeczywistnienie znalazła przecież w życiu i działalności bł. Michała Kozala. Jej specyfika, pełna mocy nadprzyrodzonej, stała się widoczna w ekstremalnych warunkowaniach obozów niemieckich, zwłaszcza w Dachau, gdzie poniósł

³³ Kozal, *Korzyści naśladowania Chrystusa* (1), s. 561–562; por. M. Chmielewski, *Duchowość według Jana Pawła II. Studium na podstawie encyklik i adhortacji*, Lublin 2013, s. 43; Wątroba, *Permanenna formacja duchowa kapłanów*, s. 190–192; Król, *Bp Michał Kozal wzorem życia duchowego*, s. 248–249.

³⁴ Kozal, *[Ideał kapłana i jego realizacja]*, s. 136–137.

³⁵ Tenże, *Modlitwa niezbędnym środkiem uświęcenia*, s. 195; por. Bifet, *Duchowość kapłańska*, s. 18–24.

³⁶ Kozal, *Wpływ modlitwy*, s. 199; por. Jan Chryzostom, *Dialog o kapłaństwie*, s. 136–137.

³⁷ Tamże; por. Misiurek, *Modlitwa*, s. 198–203.

³⁸ Kozal, *O skupieniu w modlitwie*, s. 201.

śmierć męczeńską. W nich postrzegano go „jako męża modlitwy zdanego całkowicie na wolę Bożą, który z pogodą ducha przyjmuje najtrudniejsze doświadczenia życiowe”³⁹. Ona poprowadziła go do bardzo wysokiego stopnia zjednoczenia z Chrystusem i heroicznego poświęcenia w realizacji woli Bożej, nawet w nieludzkich okolicznościach niemieckiej okupacji (por. PDV, n. 15).

Wcześniej uczył, że każdy prezbiter ma w Mistycznym Ciele Chrystusa niezastąpione zadania do spełnienia. W pełni może je realizować tylko mocą nadprzyrodzoną, której źródłem jest modlitwa. W niej „jest przyswajana, a następnie rozdzielana między poszczególnych członków tego organizmu energia duchowa, jaką jest życie Boże”⁴⁰.

Według ks. Michała Kozala, Chrystus w wybranych tak „wyciska znamię kapłaństwa, [że] wtedy nadprzyrodzone zjednoczenie osiąga swój punkt kulminacyjny” i tak wchodzi „w skład samego serca w mistycznym ciele Chrystusa Pana... Będąc sercem ciała mistycznego, [są] w najściślejszej łączności z Chrystusem”⁴¹ (por. PDV, n. 11). Był przekonany, że jeśli prezbiter ma „innym wpajać świętość Syna Bożego, sam wpierw mieć ją musi”⁴². Na takiej więc podstawie bł. Michał Kozal uczył o specyficznym charakterze modlitwy kapłańskiej, która z istoty swojej tkwi w Arcykapłańskiej modlitwie Chrystusa. Zwłaszcza w czasach, w których żył ks. Michał Kozal, specyfika modlitwy kapłańskiej znajdowała swój szczególny wyraz między innymi w modlitwie brewiarzowej, do praktykowania której prezbiterzy zobowiązują się po dziś dzień (zob. PDV, n. 72)⁴³.

³⁹ W. Frątczak, *Listy obozowe biskupa Michała Kozala*, AtK, 109(1987), z. 3(472), s. 537; por. R. Andrzejewski, *Błogosławiony Michał Kozal – sufragan wrocławski jako świadek wiary*, AtK, 109(1987), z. 3(472), s. 529–531.

⁴⁰ M. Kozal, *Kazanie wygłoszone na uroczystości jubileuszowej ku uczczeniu pięćdziesięciolecia święceń kapłańskich J.E. Ks. Biskupa Antoniego Laubitza*, Poznań 1938. s. 6; por. Jan Chryzostom, *Dialog o kapłaństwie*, s. 138–141.

⁴¹ Kozal, *Kazanie wygłoszone na uroczystości jubileuszowej ku uczczeniu pięćdziesięciolecia święceń kapłańskich J. E. Biskupa Antoniego Laubitza*, s. 7; por. T. Kaczmarek, *Sylwetka duchowa* [bp. Michała Kozala], AtK, 109(1987), z. 3(472), s. 520; Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 193–196.

⁴² M. Kozal, *[Kapłan na wzór Chrystusa]*, w: *Nauki formacyjne*, s. 560; por. J. Warrzeszak, *Chrystocentryzm kapłaństwa służebnego w nauczaniu Jana Pawła II*, AtK, 85(1993), z. 2(504), s. 266–278; Bifet, *Duchowość kapłańska*, s. 85–86; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, s. 52–55 (n. 55–61).

⁴³ Por. Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 212–213; Wątroba, *Permanentna formacja duchowa kapłanów*, s. 187–189; Margański, *Duchowość Liturgii Godzin*, s. 155–160; M. Błaza, *Kapłańskie uświęcenie czasu*, w: *Sztuka bycia księdzem. Poradnik*, red. J. Augustyn, Kraków 2011, s. 159–162; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, s. 97–98 (n. 170).

Jeśli modlitwa kapłańska przebiega według znanych wskazań (przy-
mioty modlitwy), zaprezentowanych także w nauczaniu bł. Michała Kozala,
wówczas asymilowana z niej moc Boża prowadzi ku świętości życia. Do
niej w pierwszej kolejności, w sposób specjalny, powołani są prezbiterzy,
ponieważ sakrament święceń upodobił ich do Chrystusa Kapłana. Za-
tem ta nowa jakość bytowa zobowiązuje do szczególnej świętości życia
kapłańskiego (zob. DK, n. 12). Sakrament kapłaństwa daje im uczestnic-
two w wyższym stopniu świętości ontycznej, która z kolei domaga się od
prezbiterów, dla jej urzeczywistnienia, szczególnej modlitwy (zob. PDV,
n. 33). Zatem ów specyficzny charakter modlitwy kapłańskiej jest źródłem
mocy nadprzyrodzonej uzdalniającej do udzielania egzystencjalnej od-
powiedzi na specyficzne wezwanie do świętości, którą znamionuje, wraz
z modlitwą, natura i misja kapłańska.

3. Modlitwa drogą ku świętości życia kapłańskiego

Wprawdzie bł. Michał Kozal uczył o powszechnym powołaniu wszyst-
kich chrześcijan do doskonałości, to jednak był przekonany, że do niej „naj-
więcej dążyć powinni ci, których udziałem albo przynajmniej pragnieniem
jest stan kapłański”⁴⁴ (por. KK, n. 39; PDV, n. 19). To dążenie motywował
szczególną misją, jaką prezbiter ma do zrealizowania w codziennej posłu-
dze duszpasterskiej. W niej, jak twierdzi, „innych uświęcać ma i prowadzić
[...] dusze swej opiece powierzone po szczytach na szczyty doskonałości
chrześcijańskiej”⁴⁵ (por. PDV, n. 20). Już św. Jan Chryzostom uczył, że
świętość kapłańska służy jakości duszpasterstwa, które jest znakiem wiel-
kości ducha kapłańskiego. Nawet kapłaństwu starotestamentowemu, jak
pisze bł. Michał Kozal, judaizm stawiał wysokie wymagania. Kapłaństwu
zaś sakramentalnemu, w Nowym Testamencie, stawia się jeszcze większe
wymagania, ponieważ – jego zdaniem – celebrowane „Najświętsze czynno-
ści domagają się najświętszej duszy”⁴⁶. Dla wzmocnienia powyższej frazy
teologicznoduchowej przywołuje myśl św. Tomasza à Kempis, według
którego prezbiter w sakramencie święceń bierze „na siebie obowiązek
dążenia do większej i doskonalszej świątobliwości”⁴⁷.

⁴⁴ Kozal, *O dążeniu do doskonałości*, s. 502.

⁴⁵ Tamże, s. 502–503; por. Misiurek, *Wiara i sakramenty w życiu duchowym*, s. 350–351; Stachowiak, *Dialog w formacji kapłańskiej*, s. 70–71.

⁴⁶ Kozal, *O dążeniu do doskonałości*, s. 503; por. Jan Chryzostom, *Dialog o kapłań-
stwie*, s. 142–143; Chmielewski, *Duchowość według Jana Pawła II*, s. 43–44.

⁴⁷ Kozal, *O dążeniu do doskonałości*, s. 503; por. Bifet, *Duchowość kapłańska*, s. 99–109.

Należy jednak zauważyć, że bł. Michał Kozal w prezentowanej wizji świętości życia kapłańskiego jawi się w całej pełni realistą. Był bowiem przekonany, że ów ideał w doczesności nie da się w pełni zrealizować, i to ze względu na status natury ludzkiej obciążonej następstwami grzechu pierworodnego. Mimo to, jak uczył, kapłan nie może z niego rezygnować, ale powinien konsekwentnie, wśród przeciwności życia codziennego, zbliżać się wytrwale w jego kierunku (por. DK, n. 12). On jest możliwy do osiągnięcia, i to w bardzo dużym stopniu, pod warunkiem, że tej drodze będzie towarzyszyła nadzieja św. Pawła Apostoła, wyrażona słowami: „Wszystko mogę w Tym, który mnie umacnia” (Flp 4, 13).

Świętość życia kapłańskiego, mimo wielorakich skłonności grzechowych drzemających nawet w powołanych, jest możliwa do realizowania. Zatem w procesie wzrastania ku świętości kapłańskiej istnieje niezbędna potrzeba, aby prezbiterzy z przekonaniem stosowali w życiu duchowym wszystkie przewidziane środki formacji (zob. DK, n. 12). Gdy ich realizacja będzie wspierała się na dobrej modlitwie, wówczas Bóg będzie udzielał mocy nadprzyrodzonej. On bowiem, jak uczył bł. Michał Kozal, proszących Go obdarowuje bardzo obficie⁴⁸. Nadto prezbiterowi powinna towarzyszyć świadomość wiary, że modlitwa jest pewnym „środkiem do ścisłego i serdecznego zespolenia z Bogiem”⁴⁹, w której całkowicie oddaje się Jemu we władanie, do dyspozycji. Wówczas to jego „dusza [...] tak silna i potężna się staje”⁵⁰.

Modlitwa, szczególne rozumienie jej wartości i jej umiłowanie przez kapłanów, były dla Błogosławionego pewnego rodzaju kanonem, kryterium ich doskonałości i miernikiem jakości życia duchowego. W niej bowiem, jak uczył, wchłania się z każdym oddechem do wnętrza serca życie nadprzyrodzone. To ona mocą Bożą unosi „z padołu słabości ludzkiej” i zanurza „w istocie Bożej”⁵¹. W takiej zatem modlitwie prezbiter nabiera chrześcijańskiego doświadczenia wiary i pewności nadziei, na podobieństwo św. Pawła Apostoła, która zaowocowała wyznaniem: „Wszystko mogę w Tym, który mnie umacnia” (Flp 4, 13; por. PDV, n. 47)⁵².

⁴⁸ Por. Kozal, *O modlitwie*, s. 510; Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 258–262.

⁴⁹ Kozal, *O modlitwie*, s. 510; por. Wątroba, *Permanentna formacja duchowa kapłanów*, s. 183–184.

⁵⁰ Kozal, *O modlitwie*, s. 512.

⁵¹ Tamże.

⁵² Por. Słomka, *Duchowość kapłańska*, s. 213–214.

Błogosławiony Michał Kozal akcentował nadto w kapłańskim życiu duchowym rolę tak zwanej dobrej modlitwy. Taką jest każda modlitwa, która osiąga charakter serdecznej i szczerzej rozmowy przyjacielskiej z Bogiem⁵³. Wtedy bowiem moc łaski uświęcającej, która wypełnia strukturę takiej modlitwy, przenika wszystkie jego władze i je uszlachetnia.

Najpierw jej oddziaływanie urzeczywistnia się w rozumie, który spragniony prawdy, szuka jej i dąży do niej. Modlitwa bowiem według niego „siły myślowe potęguje, zdolność poznania zaostrza”⁵⁴. Ilekroć wzywa się w niej Pana, tylekroć wewnątrz kapłańskie napełnia się duchem mądrości (zob. Mdr 7, 7). Ilekroć prezbiter przeżywa modlitwę w takim stylu, wówczas ona przenika jego umysł, poszerza jego horyzonty i kształtuje wartości moralne. Jednak duch tej mądrości, jak uczy bł. Michał Kozal, nie zamyka się tylko w sferze intelektualnej, ale przenikając wszystkie wymiary osobowości kapłańskiej uczestniczy w procesie uświęcania i doskonalenia duchowego.

Proces owego uświęcania przybliża Kozal obrazowo, posługując się przypowieścią ewangeliczną o krzewie winnym i winnych latoroślach (zob. J 15, 1–8). Modlitwa mocą łaski uświęcającej tak dalece łączy osobę prezbitera z Osobą Boga, że stają się jednością. W jego kapłańskim wnętrzu dzieje się coś analogicznego, co realizuje się między latoroślą a krzewem winnym. Innym obrazem tegoż procesu uświęcania jest, dla Błogosławionego, życie małżonków, którzy w „długim zgodnym pożyciu zupełnie do siebie się upodabiają, każdy stara się bowiem wczuć w duszę drugiej strony, odczytać jej myśli i do tych myśli postępowanie swoje dostosować [...], by nie ranić duszy”⁵⁵. Był głęboko przekonany, że obecne w tajemnicy sakramentalnego życia małżeńskiego elementy treściowe powinny znaleźć swoje paralelne urzeczywistnienie w modlitewnej relacji kapłana z Bogiem.

W tak przebiegającej modlitwie, zdaniem ks. Kozala, łaska uświęcająca przenika stopniowo do głębi serca prezbitera i przekształca całkowicie całą jego strukturę duchową. W niej bowiem zostaje on „jakby zanurzony w istocie Bożej, do tej istoty się przystosowuje i przeobraża myśli swoje”⁵⁶.

⁵³ Por. *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, s. 97 (n. 170).

⁵⁴ Kozal, *Wpływ modlitwy*, s. 197.

⁵⁵ Tamże, s. 198.

⁵⁶ Por. tamże.

Zatem obdarowywany mocą takiej modlitwy jest w stanie trwać w łączności z Chrystusem Arcykapłanem we wszystkich uwarunkowaniach, nawet najbardziej ekstremalnych. Stając się, w tym procesie uświęcania, *alter Christus* realizuje rzeczywiście owocnie, jak On, misję Ojca, który Go posłał. Tylko tak podejmowana i przeżywana modlitwa kapłańska przynosi w realizowanej misji duszpasterskiej dorodne owoce ewangeliczne (zob. J 15, 4–6; por. PDV, n. 11).

Powyższa sentencja jest nader logiczna, ponieważ dobra i wytrwała modlitwa nie tylko uwrażliwia prezbitera na wolę Boga Ojca, ale jednocześnie uzdalnia go do jej realizacji⁵⁷. Inaczej być nie może, ponieważ w modlitwie dokonuje się, na poziomie serca, tajemnica zjednoczenia woli prezbitera z wolą Boga. Tak więc modlitwa, będąca biblijnym obrazem źródła wody żywej, jest faktycznie środkiem duchowego udoskonalania i uszlachetniania, czyli uświęcania życia kapłańskiego.

Dlatego nie dziwi, że bł. Michał Kozal zabiegał, aby kapłani poznając wartość modlitwy, odczytywali jej rolę w życiu duchowym. Według niego należy podchodzić do niej z sercem⁵⁸, ponieważ wówczas prezbiter będzie zabiegał o realizację jej przymiotów, określających status „dobrej modlitwy”. Wtedy taka modlitwa obdarowuje tym wszystkim, co z istoty swojej daje, bo tylko taka dociera do wnętrza Boga i porusza Jego serce.

Zaprezentowane w pismach Kozala przymioty modlitwy są istotne w kapłańskim życiu duchowym. One bowiem kształtują wewnętrzną stronę serca, a tym samym uzdalniają je do przyjęcia każdego obdarowania ze strony Boga. Kiedy zaś pojemność serca poszerza ufność i nadzieja chrześcijańska, wówczas jest ono w stanie przyjąć obfitość udzielanej mocy nadprzyrodzonej (zob. Mk 11, 24)⁵⁹. Za św. Bernardem z Clairvaux uświadamia, że „Boże miłosierdzie to źródło niewyczerpany, kto do tego źródła przynosi największe [naczynie], ten to z niego zaczerpnie największą ilość dóbr”⁶⁰. Proces ten domaga się jednak systematycznej formacji

⁵⁷ Por. Kozal, *Modlitwa niezbędnym środkiem uświęcenia*, s. 193–194; Jan Paweł II, *Modlitwa Chrystusa w Getsemani*, w: tenże, *Listy na Wielki Czwartek 1979–2005*, s. 127–137; Misiurek, *Wiara i sakramenty w życiu duchowym*, s. 351–353; Błaza, *Kapłańskie uświęcenie czasu*, s. 155–156.

⁵⁸ Por. M. Kozal, *Modlitwa z poddaniem się woli Bożej*, w: *Nauki formacyjne*, s. 211–212; por. Jan Chryzostom, *Dialog o kapłaństwie*, s. 123–125.

⁵⁹ Por. M. Kozal, *O ufności w modlitwie*, w: *Nauki formacyjne*, s. 213.

⁶⁰ Tamże, s. 215–216.

teologicznoduchowej, w której bardzo ważne zadanie spełnia uświęcająca moc modlitwy kapłańskiej.

* * *

Przeprowadzona w świetle *Pism bł. biskupa Michała Kozala* refleksja nad problematyką określoną tematem artykułu pozwala sformułować jednoznaczny wniosek, że autentyczne życie kapłańskie bez modlitwy jest niemożliwe do realizowania. Ona, jako sztuka duchowa, wymaga stałego zmagania się i uczenia, aby wszystkie wymiary życia prezbitera były przesiąknięte jej duchem⁶¹.

Dobra modlitwa, jak uczy bł. Michał Kozal, jest szczególną łaską, o którą należy prosić Chrystusa: „Panie, naucz nas się modlić” (Łk 11, 1). Ludzki wysiłek jest potrzebny, a nawet niezbędny. Bardziej jednak potrzeba szczególnego wsparcia ze strony Boga, czyli Jego nadprzyrodzonej mocy, uświęcającej życie kapłańskie. Takiej mocy, jak wykazała przeprowadzona refleksja, udziela On w modlitwie.

Problematyka modlitwy podejmowana przez Błogosławionego nie straciła nic ze swej aktualności. Wręcz przeciwnie, zarysowuje się bardziej jednoznacznie, zwłaszcza w kontekście wywiadu, jakiego udzielił gazetce „La Stampa” kard. Gerhard Ludwig Müller, były prefekt Kongregacji Nauki Wiary. Wyznał między innymi, z pewnym bólem, że dzisiaj „Są kapłani, którzy nigdy nie udają się na ćwiczenia duchowe, nigdy nie przystępują do spowiedzi, nie modlą się brewiarzem. A kiedy życie duchowe jest puste, jak kapłan może działać według Chrystusa? Grozi mu, że stanie się «najemnikiem», jak czytamy w Ewangelii św. Jana”⁶².

Zatem, czy kryzys Kościoła naszych czasów nie jest kryzysem tożsamości kapłańskiej i wynikającej z niej duchowości, której zabrakło czystej oliwy świętości życia, jakiej dostarcza moc uświęcającej modlitwy?

Konkludując teologiczną myśl bł. Michała Kozala o uświęcającej mocy modlitwy kapłańskiej, należy zauważyć, że zależało mu na tym, aby prezbyterzy odczytywali głębię jej treści, a z nią jej niekwestionowaną rolę w życiu duchowym.

⁶¹ Kozal, *O wytrwałości w modlitwie*, s. 217; por. Benedykt XVI, *Kapłan ekspertem w dziedzinie życia duchowego*, w: *Sztuka bycia księdzem*, s. 16–17.

⁶² Por. G.L. Müller, *Nikt nie może postawić papieża w stan oskarżenia*, <http://ekai.pl/nikt-nie-moze-postawic-papieza-w-stan-oskarzenia/> [29.11.2018].

Może więc warto, aby prezbiterzy podjęli się, we własnym zakresie, pogłębionego studium pism Błogosławionego poświęconych ich formacji duchowej.

STRESZCZENIE

Strukturę treściową artykułu opracowano w świetle *Pism bł. biskupa Michała Kozala*, umieszczonych w pierwszym tomie zatytułowanym *Nauki formacyjne i przemówienia do alumnów*, wydanym przez Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Ukazało się ono w 100. rocznicę święceń kapłańskich Błogosławionego. Lektura jego nauczania poświęconego modlitwie, zawarta w wymienionym dziele, zainspirowała autora artykułu do opracowania istotnego zagadnienia, jakim jest uświęcająca moc modlitwy w życiu duchowym kapłana. Bł. Michał Kozal formując kandydatów do kapłaństwa, doceniał w tej formacji ogromną rolę modlitwy, której sam oddawał się gorliwie. Doświadczając mocy jej oddziaływania nadprzyrodzonego, był przekonany o jej uświęcającym charakterze. Ta świadomość towarzyszyła mu od początków kapłaństwa, co przekładało się na jej praktykę w jego życiu duchowym, jak i na formację duchową, jaką podejmował wobec kandydatów do kapłaństwa.

Analiza elementów treściowych obecnych w konferencjach poświęconych modlitwie wyłoniła strukturę niniejszego artykułu. Przeprowadzone studium przekonuje, że ks. Michał Kozal akcentował potrzebę modlitwy w życiu kapłańskim, podkreślał jej specyficzny charakter, owocujący świętością życia prezbiterów. Te trzy elementy są treścią niniejszego artykułu.

Przeprowadzona refleksja nad problematyką określoną tytułem niniejszego artykułu pozwala sformułować jasno wyłaniający się z niej wniosek, że życie kapłańskie bez modlitwy jest niemożliwe do realizowania. Zatem modlitwa, jako sztuka duchowa, wymaga od prezbiterów stałego zmagania się i uczenia, by wszystkie wymiary ich życia kapłańskiego były przenikane jej uświęcającą mocą.

Słowa kluczowe: świętość kapłańska, uświęcająca moc modlitwy, potrzeba modlitwy, specyfika modlitwy kapłańskiej, modlitwa drogą do świętości kapłańskiej.

SUMMARY

The article's content structure was developed in the light of *Works of BL Michał Kozal, the Bishop* from the first volume, titled *formation's teachings and speeches to alumni*, edited by Theological Academic Society of Seminary in Włocławek. It was published on the 100th anniversary of the blessed bishop's holy orders. A reading of his teaching dedicated to the prayer, that was included in the mentioned work, inspired the article's author to develop such an important issue as the sanctifying power of a prayer in a priest's clerical life. BL Michał Kozal while forming candidates for priests, appreciated a great role of prayers in it and he applied himself to a devout prayer. Experiencing the power of its supernatural influence, he was

convinced about its sanctifying nature. This awareness accompanied him from the beginning of his priestly life, what influenced not only his clerical life but also a spiritual formation that was being undertaken through the candidates for priests.

The analysis of contents elements of the conferences on a prayer helps to develop the structure of this article. The studies, that were carried out, shows Rev. Michał Kozal emphasised the need of a prayer in a priestly life and its specific nature that causes the holiness of priestly life. These three elements are the contents of this article.

The reflection which was made on an issue determined by the title of the article lets conclude clearly that the priestly life without any prayers is impossible to realise. So, a prayer, as a spiritual art, demands from the priests permanent struggling and learning to make all the dimensions of the clerical life be penetrating with its sanctifying power.

Key words: clerical holiness, sanctifying power of a prayer, specificity of priest's prayer, prayer as a way to a clerical holiness.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 1964.
Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, 1964.
Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, 1992
Jan Paweł II, *Listy na Wielki Czwartek 1979–2005*, red. K. Lubowicki, Kraków 2007.
Benedykt XVI, *Kapłan ekspertem w dziedzinie życia duchowego*, w: *Sztuka bycia księdzem. Poradnik*, Kraków 2011, s. 15–18.
Zasady formacji kapłańskiej w Polsce, red. K. Klauza, Częstochowa 1999.
Pisma bł. biskupa Michała Kozala. Nauki formacyjne i przemówienia do alumnów, red. I. Tomczak, K. Rulka, G. Sztandera, Włocławek 2018.
Kozal M., *Kazanie wygłoszone na uroczystości jubileuszowej ku uczczeniu pięćdziesięciolecia święceń kapłańskich J.E. Ks. Biskupa Antoniego Laubitza*, Poznań 1938.
- Andrzejewski R., *Błogosławiony Michał Kozal – sufragan włocławski jako świadek wiary*, AtK, 109(1987), z. 3(472), s. 525–531.
Bifet J.E., *Duchowość kapłańska. Studzy Dobrego Pasterza*, Kraków 2009.
Blaza M., *Kapłańskie uświęcenie czasu*, w: *Sztuka bycia księdzem. Poradnik*, red. J. Augustyn, Kraków 2011, s. 155–162.
Chmielewki M., *Duchowość według Jana Pawła II. Studium na podstawie encyklik i adhortacji*, Lublin 2013.
Chmielewski M., *Miłość pasterska przedłużeniem i uobecnieniem miłości Dobrego Pasterza*, „Dobry Pasterz”, z. 35(2010), s. 60–76.
Frątczak W., *Listy obozowe biskupa Michała Kozala*, AtK, 109(1987), z. 3(472), s. 506–512.

- Jan Chryzostom, *Dialog o kapłaństwie*, oprac. M. Starowieyski, Kraków 2009.
- Kaczmarek T., *Sylwetka duchowa* [bp. Michała Kozala], *AtK*, 109(1987), z. 3(472), s. 513–524.
- Król L., *Bp Michał Kozal wzorem życia duchowego. W 100. rocznicę święceń Błogosławionego*, *StWł*, 19(2017), s. 245–260.
- Król L., *Osobowość bł. Michała Kozala jako duszpasterza*, *StWł*, 1(1998), s. 214–225.
- Margański B., *Duchowość Liturgii Godzin*, w: *Liturgia uświęcenia czasu*, red. W. Świążawski, Kraków 1984, s. 155–190.
- Misiurek J., *Modlitwa. Medytacja. Kontemplacja. Mistyka. Dzieje problematyki*, Lublin 2011.
- Misiurek J., *Wiara i sakramenty w życiu duchowym*, Częstochowa 2013.
- Müller G.L., *Nikt nie może postawić papieża w stan oskarżenia*, <http://ekai.pl/nikt-nie-moze-postawic-papieza-w-stan-oskarzenia/> [29.11.2018].
- Słomka W., *Duchowość kapłańska*, Lublin 1996.
- Stachowiak D., *Dialog w formacji kapłańskiej*, Kraków 2013.
- Warzeszak J., *Chrystocentryzm kapłaństwa służebnego w nauczaniu Jana Pawła II*, *AtK*, 120(1993), z. 2(504), s. 266–278.
- Wątroba J., *Permanentna formacja duchowa kapłanów w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła (1963–1994)*, Częstochowa 1999.